

ÖKOVÁROS ALAPÍTVÁNY

Városi növénytelepítés

**Útmutató a növények alkalmazásához
városi kertekben és közterületeken**

Városi környezet és a növények

Napjaink ökológiai kihívásai – éghajlatváltozás, túlnépesedés, városi életmód

A legjelentősebb környezeti problémák – mint a klímaváltozás, bolygónk erőforrásainak rohamos fogyatkozása, és a túlnépesedés – mind olyan komoly kihívások, amelyek hatékony megoldásokat sürgetnek. A túlnépesedés és ezzel együtt a városiasodás (urbanizálódás) elképesztő méreteket ölthet a jövőben, az ENSZ előrejelzései szerint a 2050-es években már tízmilliárd ember élhet a Földön, és a népesség 68%-a városlakó lesz.

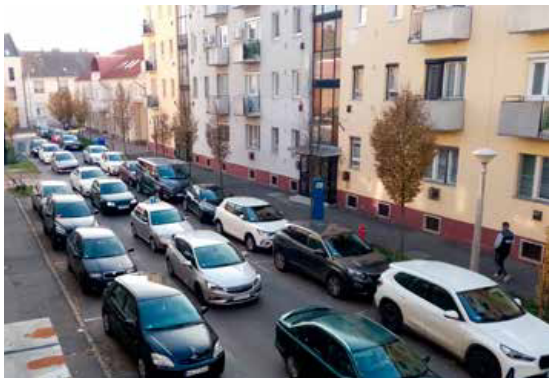
A jelenkori gyorsan népesedő városok óriási nehézségekkel küzdenek világszerte: növekszik az agglomerációs övezetük és beépítettségük, sűrűbbé válik a közlekedési hálózatuk és nagymértékű a zajszenyezésük, por- és károsanyagkibocsátásuk. Egyre több ember, egyre több igény, és egyre növekvő környezeti terhelés lesz jellemző a következő évtizedekben.

Hogyan függ össze mindez a növényzettel, növénytelepítéssel? A környezetkímélő közlekedés és egyéb „zöld” fejlesztések mellett a hatékonyan kivitelezett zöldterületfejlesztés lehet a városi környezet hatásainak egyik fő ellensúlyozója, hiszen a növényzet élhetőbbé képes tenni a zsúfolt városokat, a szűkösebbé váló élettereket.

A nagy, nyílt terek csökkentik a zsúfolttságot »

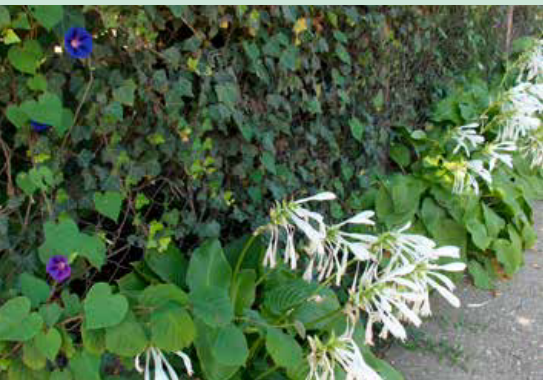
A városiasodás növekszik

Az autóközlekedés még mindig jelentősen terheli a környezetét

A növényzet hatása a városi környezetre

*A növényzet felfogja a szennyeződések
– emellett dekoratív is*

A lombzat hűti a környezetét

A fák és cserjék lombozata megszűri a levegőt, megköti a szennyezőanyagokat és a port, valamint oxigént termel. A cserjék, kisebb évelő növények az utak mentén felfogják a talaj közelében és az útszélien keletkező port, kipufogógázokat és csökkentik a zajterhelést.

A zajterhelés és szennyezés csökkentése mellett a növényzet szélárnyékoló és rezgéscsillapító hatása révén az épületeket is védi, ami különösen hasznos a sűrű beépítésű belvárosokban (munkahelyek, iskolák). Nagyobb termetű, vagy gyorsan növekvő fák ültetésével az adott városrész klimatikus viszonyai javulnak, elsősorban a mikroklima, ami éppen a helyi lakosság számára fontos.

A fák – árnyékoló hatásuk mellett – átszellőztetik és hűtik a nehéz, városi levegőt, aminek különösen a nyári hónapokban van jelentősége. Ilyenkor ugyanis különösen felerősödik a városi hősziget-effektus. A jelenség lényege, hogy nyaranta a város-klima (főként a belvárosban) félsivatagi, sivatagi klímához válik hasonlónak.

« A belvárosokban sivatagi klíma is kialakulhat nyáron

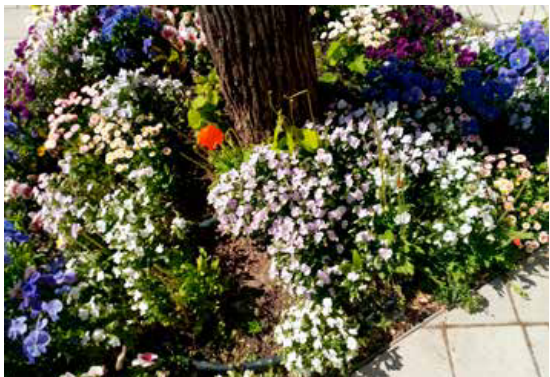
A zöldfelületek csökkentik a „sivatagi” hatást, amivel javítják az életminőséget, ugyanakkor pihentető (rekreációs) hatásuk is van, hiszen egy virágos járdaszegély vagy egy zöld fal mellett elmenni, buszra várni vagy kutyát sétáltatni sokkal kellemesebb, pihentetőbb, mintha a kietlen betont látnánk.

A növénytelepítéssel a biológiai sokféleséget (biodiverzitás) is védjük, hiszen ezzel segítjük a városokban megjelenő madarakat, hasznos rovarokat, egyéb állatokat, amelyeknek természetes élőtere már nagyon megfogytakozott.

A növényzet telepítése energetikailag is hasznosul, csökkenti a hűtési és fűtési költségeket. Nyáron a növények (például lombos fák, magas sövények) árnyékoló hatásuk révén csökkentik a besugárzás mértékét, valamint erősen párologtatnak, így hűtik a környezetüket és az épületeket is. Téli költségcsökkentés elsősorban a zöld falak, tetők segítségével érhető el, mivel ezek hőszigetelő hatásúak és benn tartják a meleget, így energiatakarékosabbá válhat egy adott épület.

Egy virágos járdaszegély szemét gyönyörködtető

Aprócska oázis a beporzóknak

Zöld fal – hőszigetelő, zajvédő »

Mire figyelünk, ha növényeket telepítünk, kertészkedünk?

Változó klíma – új növények

Lakóhelyünk zöldítéséhez mi is tevékenyen hozzájárulhatunk, akkor is, ha van kertünk, és akkor is, ha csak a közösségi terek állnak rendelkezésünkre. Akár nagy, tágas, vagy kicsi kertünk, esetleg erkélyünk, teraszunk van, a klímaváltozás hatásai ellenére is ügyesen zöldíthetünk és még az élővilágot is magunkhoz csalogathatjuk, ha néhány dolgot figyelembe veszünk.

Mindig figyeljük meg a környezeti viszonyokat: milyen a területünk fekvése, tájolása, mennyi fény éri, hol vannak árnyékos részek, széles-e nagyon a terület, vagy inkább szélvédett? Ha kertünk van, érdemes megvizsgálni a talajunkat is, laza vagy kötöttebb, meszes vagy savanyú kémhatású? Minden növény ott érzi igazán jól ma-

Kis teret is lehet zöldíteni

gát, ahol megtalálja az életfeltételeit, ezért olyan növényeket válasszunk, amelyek megfelelőek környezetünk adottságainak.

Kertünk adottságai meghatározzák, mit ültethetünk

Napjaink szárazabbá váló klímája egyre inkább a szárazság-és melegtűrő, vagy egyenesen e feltételeket kedvelő növényeknek kedvez. A gyümölcs- és zöldségtermesztés is átalakulóban van, sok olyan növény termeszthető az északabbra fekvő tájakon, ami korábban nem lett volna lehetséges, ugyanakkor sok faj/fajta viszszaeszik, vagy nehezebben termeszthető (bogyósgyümölcsűek, dió, burgonya).

A kertekben, városi parkokban egyaránt megjelennek a melegebb, szárazabb időjárást elviselő növények, fák, cserjék, lágyszárúak egyaránt. Olyan növényekből érdemes válogatni, amelyek elviselik a nagyon száraz nyarakat, beérik kevesebb öntözéssel, ugyanakkor (esetleg kis segítséggel) kibírják a téli fagyokat is. Emellett persze a honos fajokról sem szabad megfeledkeznünk, sokuk alkalmazkodni képes a változó körülményeinkhez is, illetve kertészeti hibridjeik igen ellenállóak lehetnek.

Az otthoni chilitermesztés is divatos lett – de sajnos a fagyokat nem bírja

Az ertyén, az élénk díszgyertya és a fűfélék » jól bírják a szárazságot

Az állatbarát kert növényei

Ha elhatározzuk, hogy kertünket állatbaráttá tesszük, sokféle növény közül választhatunk, amelyekkel csábítóvá tehetjük közvetlen környezetünket a különféle állatok számára. Ültessünk többféle bogyós fát, cserjét a madarak, valamint virágokat, fűszernövényeket és illatos cserjéket a beporzók számára.

Ne feledjük, minél változatosabb az ültetési tervünk és kertünk kialakítása, annál többféle jövevény telepedhet majd meg benne.

MADÁRBERKENYE (*Sorbus aucuparia*) Mutató, piros terméseit sok madár kedveli, igazi városi parkfa. Házikertbe, előkertbe szoliterként is ültethetjük.

LISZTES BERKENYE (*Sorbus aria*) Őshonos, védett fafajunk, ökológiai értéke mellett igazi madárcsemege is. Terméseit sok madár fogyasztja.

KÖZÖNSÉGES LUCFENYŐ (*Picea abies*) A karácsonyfaként ismert lucfenyő igen magasra nőhet, magja a fenyőpinty kedvence.

MADÁRBIRS FAJOK ÉS FAJTÁK (*Cotoneaster*) A madárbirsnek sok fajtája van, a kerti madarak szívesen látogatják bogyóiért. Talajtakarónak, sövénynek is kitűnő.

FAGYAL FAJOK ÉS FAJTÁK (*Ligustrum*) A fagyal fajokól és fajtákból remek sövények alakíthatók. Virágaik vonzzák a rovarokat, terméseiket a madarak fogyasztják. Nálunk a közönséges fagyal honos.

GALAGONYA FAJOK ÉS FAJTÁK (*Craetegus*) A galagonyák sövénynek is nevelhetők, búvóhelyet és táplálékot nyújtanak a madarak számára.

FEKETE BODZA (*Sambucus nigra*) A bodza sűrű, nagy termetű bokorrá vagy fává nő, a madarak számára jó búvóhely, illatos fehér virágait sok rovar látogatja.

KÖZÖNSÉGES MAGYAL (*Ilex aquifolium*) A leginkább karácsonyi dekorációként ismert növény piros bogyóit kedvelik a madarak. Vigyázzunk, mert levelei tuskések!

Madárberkenye

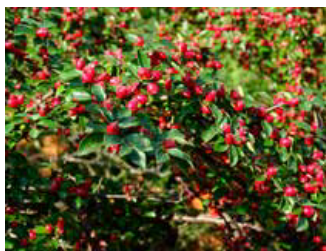

Lisztes berkenye

Közönséges lucfenyő

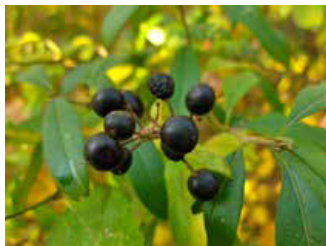
KÖZÖNSÉGES TŰZTÖVIS ÉS FAJTÁI (*Pyracantha coccinea*) Kedvelt sövénynövény, sűrű, tüskés, áthatolhatatlan falat képez. A madarak számára védett bűvőhely, piros vagy sárga bogyóit előszeretettel fogyasztják.

Madárbirs

KÖZÖNSÉGES TISZAFÁ (*Taxus baccata*) A hazánkban is őshonos tiszafa kedvelt sövénynövény, mert igen jól formázható. Húsos magköpenyét szeretik a madarak, például a csonttollú.

KERTI MAHÓNIA (*Mahonia aquifolium*) Dekoratív cserje, sárga virágai nektárt és pollent kínálnak a beporzóknak, kékesfekete bogyóit főként a rigók kedvelik.

Közönséges fagyal

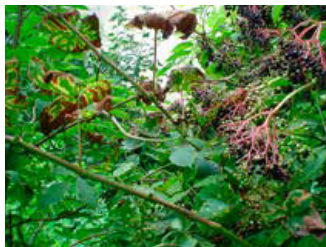
FEHÉR HÓBOGYÓ (*Symphoricarpos albus*) A hóbogyó és változatai ősszel és télen fehér vagy rózsaszínes bogyóikkal díszítenek. A bogyókat kedvelik a rigók, de a fácánok, fűrjek is szeretik, így vidéki kertbe is érdemes kipróbálni.

KECSKERÁGÓ FAJOK ÉS FAJTÁK (*Euonymus*) Nálunk a csíkos és a bibircses kecskerágó honos, sok más kecskerágó fajjal és fajtával együtt nagyon népszerűek a kertekben őszi lombjuk és díszes terméseik miatt. Magjukat különösen a pintyek szeretik.

Galagonya

RÓZSAFÉLÉK (*Rosa*) A rózsák valószínűleg a legnépszerűbb, legelterjedtebb kerti növények, csaknem kétszáz alfajuk van, és rengeteg nemesített változatuk. A nálunk őshonos vadrózsa vagy gypúrózsa talán egyik állatbarát kertből sem hiányozhat. Ha nem találjuk elég attraktívnak, választhatunk a kertészeti fajtákból is. A pintyek és cinegék hálásak lesznek a csipkebogyóért!

Fekete bodza

KÖZÖNSÉGES BOROSTYÁN (*Hedera helix*) A borostyán zöld falnak és talajtakarónak is megfelelő. Lombozata jó fészkelő- és bűvőhely sok állat számára (madarak, rovarok, gyíkok), bogyóját rigók, szajkók fogyasztják.

Tűztövis

Közönséges tiszafa

Közönséges magyal

KÖZÖNSÉGES KOMLÓ (*Humulus lupulus*) Gyors növekedésével a komló ideális falak, kerítések befuttatására. Látványos, tobozszerű virágzatát gyógynövényként használják, emellett a sörgyártás fontos alapanyaga. A felfuttatott, dekoratív növény nagyon jó fészkelő- és búvóhely madarak számára.

Kerti mahónia

TAPADÓ VADSZŐLŐ (*Parthenocissus quinquefolia*) Falak, pergolák, kerítések befuttatására alkalmas kúszónövény. Érett bogyói táplálékot adnak a madaraknak, virágait a méhek látogatják.

Megjegyzés: A tapadó vadszőlő kertekből, parkokból kiszabadulva gyors terjedésre lehet képes a természetes vagy természetközeli élőhelyeken, így potenciálisan őzönfajnak minősül. Ezért hajtásait mindig tartsuk kordában, ne hagyjuk kertünkéből kiszabadulni!

Fehér hóbogyó

ILLATOS NYÁRIORGONA (*Buddleja davidii*) Az egyik legnépszerűbb pillangócsalogató növény, ráadásul gondozása viszonylag egyszerű. Júliustól októberig is virágozhat, így a beporzóknak sokáig táplálékot adhat.

Megjegyzés: A nyári orgona sok helyen invazív fajnak minősül, hazánkban is potenciális őzönfajnak tekinthető, mivel az éghajlat melegebbé és szárazabbá válása kedvez neki. Ezért szigorúan csak a kertünkben tartjuk, és virágait elvirágzás után gondosan vágjuk le, így új virágokat fog hozni, amivel segíthetjük a beporzókat, viszont a növény magot érlelni nem tud. A kertünkéből kiszabaduló sarjakat időben távolítsuk el, ne terjesszük a növényt!

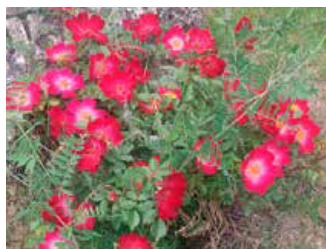
Kecskerágó

Közönséges komló

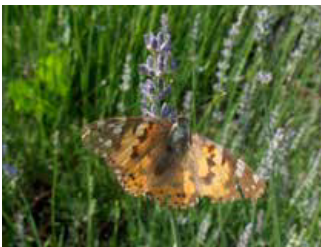
Tapadó vadszőlő

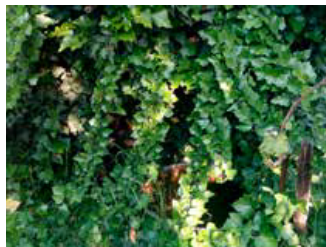
Rózsafélék

Illatos nyári orgona

Levendula

Közönséges borostyán

LEVENDULA (*Lavandula*) A levendula a legismertebb, leggyakrabban használt gyógynövények közé tartozik, és talán a legelterjedtebb rovarcsalogató növény, népszerűsége mai napig töretlen. Több fajcsoportja és számos, hosszasan virágzó hibridje létezik. Utóbbiakból válogatva egészen ősziig élvezhetjük finom illatát a kertünkben.

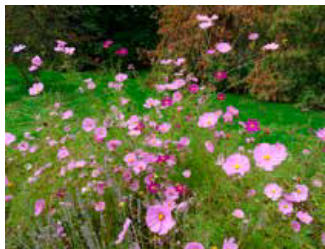
PILLANGÓVIRÁG (*Cosmos bipinnatus*) Igazi nyári színtoltja a vidéki kerteknek, de ültethetjük bárhová, ahol könnyed, játékos hatást szeretnénk elérni. A pillangók, méhek rögtön meg fogják találni!

ŐSZIRÓZSA (*Aster*) Az őszirózsa fajok és fajták ősszel tesszik színesebbé kertjeinket, akár a fagyokig is virágoznak. Kiváló méhlegelő, a késői beporzók fontos élelemforrásai lehetnek. A csízek és kenderikék szívesen fogyasztják magjukat.

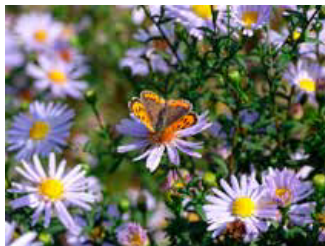
MUSKOTÁLYZSÁLYA (*Salvia sclarea*) Mediterrán származású, napfényt kedvelő, aromás illatú és sokoldalúan felhasználható gyógynövény. Virágzáskor méhek, lepkék látogatják.

KÉK BÚZAVIRÁG (*Centaurea cyanus*) A búzavirág a vidék romantikáját hozza kertünkbe, kék virágai különösen vonzzák a méheket. Magját nagyon kedvelik a kék cinegék, zöldikék.

TERMESZTETT NAPRAFORGÓ (*Helianthus annuus*) Nagy, sárga tányérjával a napraforgó látványos eleme lehet kertünknek. Klasszikus madáreleségnek számít, a kereskedelemben kapható magkeverékek alapja. Sok madár fogyasztja magjait, például a sármányok és az őzsupó. Méhlegelőnek is kitűnő.

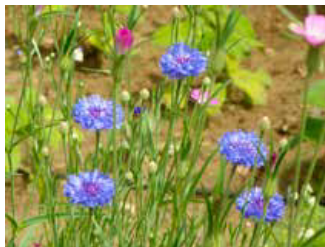
Pillangóvirág

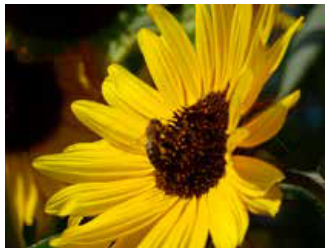
Őszirózsa

Muskotályzsálya

Kék búzavirág

Termesztett napraforgó

Vizes elemek a kertben

Amennyiben kerti tavat, vagy csak egy apró medence-tavacsát létesítünk, esetleg mocsárkertet tervezünk, még több állatot segíthetünk a megtelepedésben. A víz jelenléte számos állatnak bűvőhelyet és szaporodóhelyet kínál, idővel vízibogarak, molnárpóloskák, békák, szitakötők, gótéik is megjelenhetnek kerti tavunkban. Kerti tóba, vízpartra, vagy mocsárkert kialakításához a honos fajok mellett szép kertészeti változatok is vannak, érdemes őket kipróbálni. Divatosak az idegenhonos tavi növények is, de ezekre különösen ügyeljünk, mert több közülük invazív faj!

Fontos! Készítéskor mindig tegyünk szilárd „lépegetőköveket”, kavicsokat, a szélekre, középre (még edényes kialakításnál is), hogy az állatok ki tudjanak jönni a vízből, a madarak biztonsággal le tudjanak szállni.

A köveken ki tudnak jutni az állatok »

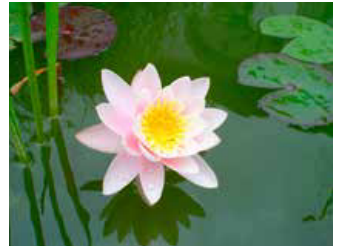
A békák hamar megtelepednek

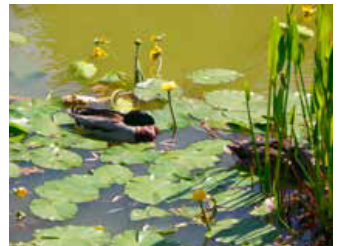
FEHÉR TÜNDÉRRÓZSA (*Nymphaea alba*) Klasszikus szépsége minden kerti tóhoz, medencéhez illik, kedveli a tápanyagdús vizet. A fehér tündérrózsza nemzetségének (*Nymphaea*) sok egyéb faja létezik, illetve nagyon szép nemesített fajták is. Már 50 cm-es mélységbe is telepíthető.

SÁRGA VÍZITÖK (*Nuphar lutea*) A tavirózsának is nevezett sárga vízitök őshonos fajunk, tavak, holtágak lakója. Legálább 40 cm-es vízmélységet igényel, napos vagy félárnyékos helyre is telepíthető.

VÍZI HÍDŐR (*Alisma plantago-aquatica*) A vízi hídőr mocsári növény, félig alámerülten él, így mocsaras, lápos partra és vízbe is telepíthető. Kerti változatait tavak szélére ajánlják, vízbe körülbelül 30 cm-ig ültessük.

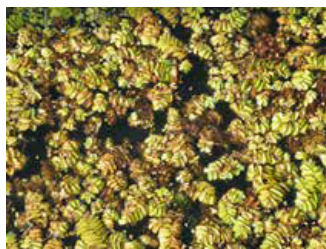

Fehér tündérrózsza

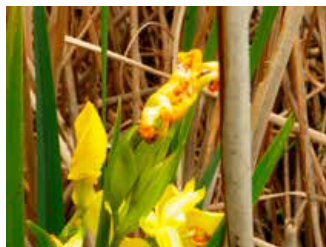
Sárga vízitök és vízi hídőr

VÍZI RUCAÖRÖM (*Salvinia natans*) A rucaöröm tulajdonképpen egy gyökér nélküli páfrány, amely a víz felszínén él, úszó-lebegő életmódot folytat. Hazánkban őshonos, sőt védett is, mivel állományai fogyatkozóban vannak. Lassú folyású vizeket, állóvizeket kedvel, gyakori az Alföldön. Hozzá nagyon hasonló az átellenes rucaöröm (*Salvinia molesta*), amely azonban idegenhonos és inváziós faj.

Víz rucaöröm

MOCSÁRI NŐSZIROM (*Iris pseudacorus*) Valóságos ékszere a nádasoknak, nevezik sárga nősziromnak is. A mocsári nőszirom vizek partján, mocsaras területeken él, felűnő sárga virágait május-júniusban hozza.

Mocsári nőszirom

BÉKABUZOGÁNY-FAJOK (*Sparganium sp.*) Évelő, lágy-szárú, gyöktörzses fajok, jellegzetes, buzogányszerű termésükről kapták a nevüket. Legismertebb talán az ágas békabuzogány, 50 cm-es mélységig vízbe is ültethető.

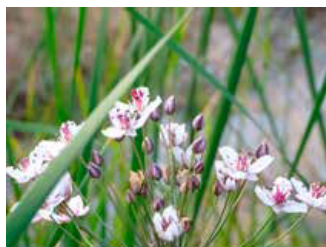
VIRÁGKÁKA (*Butomus umbellatus*) Nagy termetű, évelő vízinövény, kecses, rózsaszín virágaiban a nyári hónapok során gyönyörködhetünk. Telepíthetjük tópartra, mocsárkertbe, vagy 40 cm-es mélységig a vízbe is.

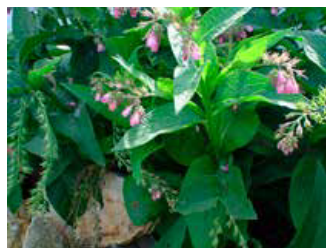
Ágas békabuzogány

FEKETE NADÁLYTŐ (*Symphytum officinale*) Elsősorban gyógynövényként ismert a fekete nadálytő, amelynek gyökeréből, leveléből valaha sokféle gyógyírt készítettek, ma is számos készítmény összetevője. Mivel vizenyős területek, nedves rétek növénye, jól használható mocsárkertben, vízparti összeültetésekben.

Megjegyzés: A fekete nadálytő a biogazdálkodásban is sokat segíthet, a nadálytő-tápanyagot igen hasznos a növények számára.

Virágkáká

Fekete nadálytő

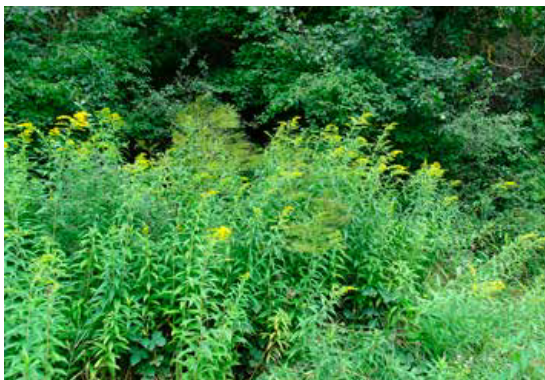
Inváziós növények, avagy mit ne ültessünk

Nem minden idegenhonos faj invazív!

Egyre többet hallunk manapság az inváziós növényekről, idegenhonos fajokról, behurcolt, majd elszaporodott növény- és állatfajokról. A probléma valóban jelentős, a természetvédelem, valamint a gazdálkodás területén évek óta nagy nehézségeket, károkat okoz. Gondoljunk csak az újonnan megjelenő és elszaporodó gazdasági kártevőkre (pl. amerikai keleti cseresznyeléggy, pettyesszárnyú muslica stb.) vagy a nagy területeket előzőnlteni képes növényfajokra (pl. kanadai és magas aranyvessző, se-lyemkóró).

A szándékos betelepítéssel vagy véletlen behurcolással bekerült idegenhonos fajok közül csak nagyon kevés válik özönfajjá és hódít meg nagy területeket. Az idegen fajok többsége csak itt-ott telepszik meg, illetve többnyire ember közeli területekre, kultivált, vagy leromlott állapotú élőhelyekre terjed ki, és az ottani életközösség részévé válik.

Vannak azonban olyan fajok, amelyek bekerülésük után nem csak megtelepednek, hanem behatolnak a természetes vagy természetközeli élőhelyekre és nagy területen képesek elszaporodni. Ezek az idegen fajok kiszorítanak bizonyos őshonos fajokat és betöltik a helyüket. Mivel tömegesen jelennek meg, csökkentik a biológiai sokféleséget, ugyanis a korábbi sok helyett csak egy-két faj lesz jelen adott élőhelyen, így megbontják annak természetes egyensúlyát. Ezeket nevezzük özönfajoknak, vagy invazív növény-, illetve állatfajoknak.

Az észak-amerikai aranyvessző fajok óriási területeket képesek előzőnlteni

Az erősen invazív bálványfa bárhol megél, terjedése fontos fajokat veszélyeztet

Mit tehetünk?

Kertészként, természetvédőként nagyon fontos megismernünk az idegenhonos növényfajokat és életmódjukat. Nézzünk utána, milyen feltételekkel ültethetőek, így elkerüljük, hogy invazív fajokat terjesszünk.

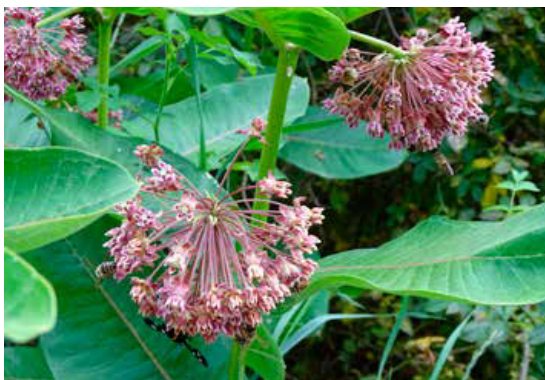
A növényeket mindig kertészetekből szerezzük be, és kerüljük az özőnfajként számontartott fajokat, részesítsük előnyben a honos növényeket, vagy olyan kertészeti fajtákat, amelyek nem tudnak invazívvá válni!

Az idegenhonos növényeinket ne hagyjuk kiterjedni a kertünkéből (pl. nyári orgona, közönséges orgona)!

Tótelepítésnél figyeljünk arra, hogy az idegenhonos vízinövények között invazívak is vannak, ezért ügyeljünk, hogy szaporítóképleteik ne kerüljenek ki a tavunkból, kertünkéből, a fölösleget ne tegyük csatornákbába, természetes vizekbe!

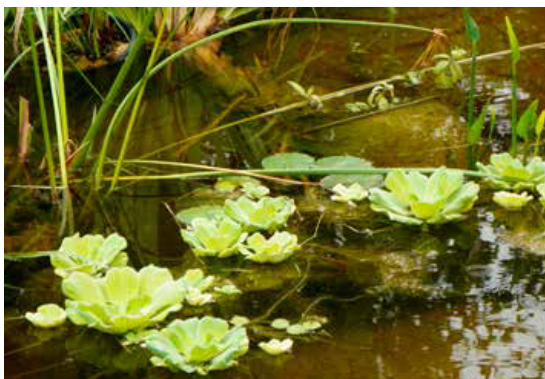
Az alkörmös fajok szép dísznövények, de kiszabadulva honos fajokat veszélyeztetnek

A selyemkóró kiváló mézelő, de erősen invazív faj

A japánkésérűfő-fajok és hibridek agresszíven terjednek

Az úszó kagylótutaj világszerte invazívvá vált

A kezdeményezés
az **„Ön választ, mi segítünk”**
program támogatásával
valósult meg.

2023

Elérhetőségeink:

 okovaros@gmail.com www.facebook.com/okovaros twitter.com/okovaros

Levelezési cím:

4025 Debrecen, Mácsay Sándor u. 6/B. 1/5.
adószámunk: 18997109-1-09